

EUROPOS SĄJUNGOS FINANSINIŲ SANDORIŲ MOKESČIO APSAUGA NUO MOKESČIŲ VENGIMO

Povilas Gruodis

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 75
El. paštas: povilas@consultax.lt

Straipsnyje analizuojami 2011 m. ir 2013 m. Europos Sąjungos Komisijos pateikti finansinių sandorių mokesčio direktyvų projektai, daugiausia dėmesio skiriama siūlomų mokesčių objekto ir mokesčio taikymo jurisdikcijos reglamentavimo analizei apsaugos nuo mokesčių vengimo aspektu. Straipsnyje pateikta teisinė analizė atliekama apžvelgiant pagrindinius finansinių sandorių mokesčiui oponuojančių mokslininkų argumentus, susijusius su finansinių sandorių mokesčio reglamentavimo specifika ir potencialiomis problemomis.

In this Article is analyzed financial transaction tax projects proposed by the European Commission in 2011 and 2013. The article focuses on the proposed regulation of the object and the jurisdiction of the financial transaction tax. The proposed regulation of the financial transaction tax is analyzed concerning possible threats of the new taxation related with tax avoidance. In this article the analysis of the proposed regulation was done reviewing the main arguments of the opponents of the financial transaction tax.

Įvadas

Europos Sąjungos Komisija (toliau – Komisija) 2011 m. rugsėjo 28 d. pristatė pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/7/EB (toliau – 2011 m. Komisijos projektas)¹. 2011 m. Komisijos projekto tikslas – pristatyti būsimo Europos Sąjungos finansinių sandorių mokesčio (toliau – finansinių sandorių mokestis) reglamentavimo projektą bei būsimo apmokestinimo pagrindinius principus. Kaip ir tikėtasi, Komisijos pasiūlymas iš karto sukėlė plataus masto mokesčio kritikų ir mokesčio šalininkų diskusijas. Pagrindiniai teisiniai argumentai, kuriais grindžiama būsimo mokesčio priešininkų pozicija, yra būsimo mokesčio neefektyvumas dėl negalimumo tiksliai apibrėžti mokesčio objektą ir finansinių sandorių globalaus pobūdžio bei su tuo susijusio galimo mokesčio vengimo masto. Diskusijoms įsibėgėjus, neatsižvelgiant į itin intensyvią būsimo apmokestinimo efektyvumo kritiką, buvo žengtas dar vienas labai svarbus žingsnis – Europos Sąjungos Taryba 2013 m. sausio 22 d. Tarybos sprendimu² (toliau – Tarybos sprendimas) patenkino 11 ES valstybių narių prašymą ir leido prašymą pateikusioms valstybėms³

¹ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM(2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/7/EB.

² Europos Sąjungos Taryba. 2013 m. sausio 22 d. Tarybos sprendimas Nr. 2013/52/ES, kuriuo leidžiamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje. OL L 22, p. 11.

³ Į Europos Tarybą, vadovaudamasi SESV 329 str., kreipėsi 11 valstybių narių: Belgijos Karalystė, Vokietijos Federacinė Respublika, Estijos Respublika, Graikijos Respublika, Ispanijos Karalystė, Prancūzijos Respublika, Italijos Respublika, Austrijos Respublika, Portugalijos Respublika, Slovėnijos Respublika, Slovakijos Respublika.

(toliau – dalyvaujančios valstybės) tvirčiai bendradarbiauti finansinių sandorių mokesčio srityje nustatant bendrą finansinių sandorių mokesčių sistemą. Siekiant įgyvendinti Tarybos sprendimą, Komisija parengė ir 2013-02-14 pateikė naują pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje, projekto⁴ (toliau – 2013 m. Komisijos projektas). 2014 m. balandžio 30 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimu⁵ atmetus Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (toliau – Jungtinė Karalystė) ieškinį Europos Sąjungos Tarybai dėl minėto sprendimo panaikinimo, nebeliko jokių teisinių kliūčių finansinių sandorių mokesčiui įgyvendinti minėtose 11 ES valstybių narių.

Šiame straipsnyje analizuojami minėti Komisijos pateikti 2011 m. ir 2013 m. finansinių sandorių mokesčio direktyvų projektai, siekiant iširti ir įvertinti būsimo finansinių sandorių mokesčio sistemos efektyvumą ir įgyvendinimo prielaidas, daugiausia dėmesio skiriant finansinių sandorių mokesčio kritikos dėl mokesčio teisinio reglamentavimo nefunktionalumo pagrįstumui įvertinti.

Straipsnyje daugiausia dėmesio yra skiriama finansinių sandorių mokesčio apsaugos nuo galimo mokesčių vengimo, susijusio su mokesčio objekto ir mokesčio jurisdikcijos teisinio reglamentavimo spragomis, mechanizmo analizei. Straipsnyje, atsižvelgiant į pagrindinius teisinius finansinių sandorių mokesčio kritikų argumentus, tiriamos, analizuojamos ir vertinamos siūlomo įvesti finansinių sandorių mokesčio objekto ir jurisdikcijos nustatymo taisyklės bei su finansinių sandorių mokesčio objekto ir jurisdikcijos apibrėžimu susijęs teisinio reglamentavimo funkcionalumas ir efektyvumas, taip pat apsauga nuo mokesčių vengimo. Šiame straipsnyje nebus analizuojamas ir vertinamas ekonominis mokesčio pagrįstumas, mokesčio teisėtumo problemos, taip pat nebus analizuojamas mokesčio poveikis rinkai ir mokesčių mokėtojų ekonominei elgsenai. Šiame straipsnyje atskirai nebus analizuojamas finansinių sandorių mokesčio apsaugos nuo mokesčių slėpimo mechanizmas.

Straipsnis yra aktualus tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu, nes Europos Sąjungos Komisijos siūlomi finansinių sandorių mokesčio projektai yra nauji ir pats siūlomas finansinių sandorių mokesčio objekto ir jurisdikcijos reglamentavimas iki šiol nebuvo atskirai tiriamas ir analizuojamas mokesčio apsaugos nuo galimo mokesčių vengimo aspektu. Analizuojama problema nėra iširta nacionaliniu mastu, taip pat atskirai nebuvo analizuojama tarptautiniu mastu – Europos Sąjungos pasiūlyto mokesčio objekto ir jurisdikcijos reglamentavimas mokesčio apsaugos nuo mokesčių vengimo aspektu atskirai nebuvo tiriamas nacionaliniu mastu, tarptautiniu mastu ši problema apžvelgta tik epizodiškai, nagrinėjant ne patį mokesčio apsaugos nuo mokesčių slėpimo mechanizmą, bet analizuojant paties mokesčio pagrįstumą.

Straipsnyje daugiausia naudojamosi loginiu-analitiniu bei sisteminiu tyrimo metodais analizuojant Komisijos siūlomus teisinio reglamentavimo modelius bei juos tiriant ir sisteminiu požiūriu vertinant galiojančio teisinio reglamentavimo kontekste. Straipsnyje lyginant skirtingus Komisijos siūlomų teisės aktų projektus taip pat naudojamas lyginamasis ir istorinis tyrimo metodai. Tiriant Komisijos siūlomus teisinio reglamentavimo nuostatas kaip subsidarius tyrimo metodus naudojamas aprašomasis tyrimo metodas.

1. Finansinių sandorių mokesčio objekto teisinio reglamentavimo analizė

Mokesčio objektas apibūdina vieną iš pagrindinių mokesčio elementų – tai, į ką nukreiptas konkretus mokestis, arba tai, ką yra siekiama apmokestinti⁶. Šioje straipsnio dalyje toliau pateikiama finansinių sandorių mokesčio objekto analizė yra skirta įvertinti vieną iš pagrindinių finansinių sandorių mokes-

⁴ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

⁵ Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje Nr. C-209/13.

⁶ MEDELIENĖ, A.; SUDAVIČIUS B. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2011, p. 83–84.

čio kritikų argumentą dėl problemų, susijusių su mokesčio objekto apibrėžimu ir neribotos finansų rinkų dalyvių galimybės nuolat dirbtinai kurti naujus finansinius produktus, kurie, pasak mokesčio oponentų, nepatektų į mokesčio veikimo sritį ir liktų neapmokestinami – šitaip būtų iškreiptos normalios rinkos veikimo sąlygos ir finansų rinkų apmokestinimas analizuojamu mokesčiu neduotų siekiamo rezultato⁷.

Nuo 2008 m. pradėjus analizuoti galimas finansų sektoriaus apmokestinimo alternatyvas, mokesčių objektais buvo siūloma pasirinkti pačias finansų įstaigas, tam tikras finansines priemones, finansinius sandorius, finansų įstaigų kapitalą arba įsipareigojimus. Visi nurodyti pasiūlymai sulaukė gana plačios mokslininkų kritikos, kuri remiasi argumentu, kad finansų sektoriui yra būdingas itin didelis globalumas, todėl neįmanoma pasirinkti tokio mokesčio objekto, kuris užkirstų kelią apmokestinamus finansų rinkų elementus perkelti į jurisdikcijas, kuriose taikomas palankesnis apmokestinimo režimas, ir tokiu būdu išvengti mokesčių naštos arba iš esmės ją sumažinti⁸.

Europos Komisijos pateiktame Europos Sąjungos finansų sektoriaus apmokestinimo projekte mokesčio objektu pasirinktas finansinis sandoris. Finansinių sandorių objektas yra įtvirtintas 2011 m. Komisijos projekto 4 straipsnio 1 dalyje – finansinių sandorių mokeskis tampa mokėtinas už kiekvieną finansinį sandorį pastarojo įvykdymo momentu⁹. Analogiška nuostata perkelta ir į naujojo 2013 m. Komisijos projekto 5 straipsnio 1 dalį¹⁰. Taigi Europos Komisijos siūlomuose finansinių sandorių direktyvų projektuose mokesčio objektu yra pasirinkti finansiniai sandoriai.

Iš pirmo žvilgsnio, vertinant Komisijos siūlomus finansinių sandorių mokesčio projektus, gali susidaryti įspūdis, kad, skirtingai nei kitos finansų sektoriui siūlomos apmokestinimo alternatyvos (pavyzdžiui, JAV siūlomas finansinių sandorių mokesčio projektas¹¹), finansinių sandorių mokeskis nėra tiesiogiai susietas nei su pačiomis finansinėmis priemonėmis, nei finansų įstaigomis – finansinių sandorių mokesčio objektu pasirinkti patys sandoriai su finansų priemonėmis. Tačiau, atlikus išsamią sistemine mokesčio objekto apibrėžimo analizę, matyti, kad iš tiesų Europos Sąjungos pasirinktas mokesčio objektas ir jo apibrėžimas iš esmės apima beveik visus išvardytus finansų rinkos elementus – tiek pačias finansų įstaigas, tiek finansų priemones, tiek finansinius sandorius.

Sandoriai Komisijos siūlomuose direktyvų projektuose suprantami plačiai – projektuose pateikiamos finansinio sandorio sąvokos tikslas yra apimti iš esmės visas žinomas ir naudojamas operacijas, susijusias su finansinių priemonių rinka. Tiek 2011 m. Komisijos projekte, tiek 2013 m. Komisijos projekte nėra pateiktas baigtinis finansinių sandorių sąrašas. Finansinio sandorio sąvoka apibrėžiama pirmenybę teikiant finansinio sandorio tikslui (rezultatui), o ne sandorio formai: investicinės rizikos perleidimas arba nuosavybės teisės perleidimas (2011 m. Komisijos projekto 2 str. 2 d., 2013 m. Komisijos projekto 2 str. 2 d.). Finansinio sandorio sąvoka apima bet kokią kapitalo rinkų, pinigų rinkų

⁷ SCHULMEISTER, S. A General financial transaction tax: Strong pros Weak cons. *Intereconomics, Review of European Economic Policy*, 2012, t. 47 (2), p. 84–89; SCHULMEISTER, S. A General Financial Transaction Tax: A Short Cut of the Pros, the Cons and a Proposal. *WIFO Working Paper No 344*. (2009).

⁸ PAGE, R. T. Foolish Revenge or Shrewd Regulation? Financial-Industry Tax Law Reforms Proposed in the Wake of the Financial Crisis. *Tulane Law Review*, t. 85, No. 191, 2010 [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-13]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1724530>>.

⁹ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM(2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/7/EB.

¹⁰ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

¹¹ POLLIN, R.; HEINTZ, J. Thoughts on Tax Rates and Revenue Potential for Financial Transaction Tax in U.S. Financial Markets. *Political Economy Research Institute*, t. 2, 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/ft/Pollin--Heintz--Memo_on_FTT_Rates_and_Revenue_Potential_w_references----6-9-12.pdf>.

(išskyrus mokėjimo priemonių) priemonių perleidimą (prekybą), kolektyvinio investavimo subjektų investicinių vienetų ir akcijų išleidimo sandorius ir išvestinių investicinių sutarčių sudarymo sandorius. Pažymėtina, kad prekyba finansinių sandorių mokesčio direktyvų projektuose apima ne tik prekybą organizuotose rinkose (pvz., reguliuojamose rinkose, daugiašalėse prekybos sistemose arba per finansų tarpininkus, bet ir kitų rūšių prekybą, įskaitant ir užbiržinę prekybą (užbiržinius sandorius). Sandorio sąvoka taip pat nėra susieta ir neapsiriboja vien nuosavybės perleidimu – sandorio sąvoka siejama su tam tikrų įsipareigojimų prisiėmimu: tai, ar atitinkama šalis prisiima su tam tikra finansine priemone susijusią riziką¹². Į finansinio sandorio sąvoką *expressis verbis* įtrauktas apskaitimas finansinėmis priemonėmis, atpirkimo ir atvirkštinio atpirkimo sandoriai, vertybinių popierių skolinimo ir skolinimosi sandoriai¹³.

Ypač atkreiptinas dėmesys į 2011 m. Komisijos direktyvos projekto 2 straipsnio 2 dalies c punktą (atitinkamai analogiškas 2013 m. Komisijos projekto 2 str. 2 d. d p.), kuris numato, kad finansiniu sandoriu pagal direktyvą yra laikomas ir išvestinių priemonių susitarimų (susitarimų) sudarymas arba pakeitimas. Analizuojama nuostata į finansinių sandorių mokesčio taikymo sritį leidžia įtraukti iš esmės bet kokią kitą nei finansinių priemonių pirkimo, pardavimo, skolinimo finansinį sandorį be atskiro išankstinio sandorio apibūdinimo direktyvos tekste. Išvestinių priemonių susitarimu ar sutartimi bus laikomi bet kokie susitarimai dėl naujų išvestinių finansinių priemonių sukūrimo ar apkeitimio. Pažymėtina ir tai, kad, vadovaujantis Komisijos pateikiamais siūlomų finansinių sandorių mokesčio projektų paaiškinimais, kai finansinės priemonės bus teikiamos pagal išvestinę sutartį, finansinių sandorių mokesčiu bus apmokestinama ne tik pačios išvestinės sudarymas ar pakeitimas (naujo finansinio produkto sukūrimas), bet ir pagal išvestinę sutartį naujai išleistų finansinių priemonių disponavimo sandoriai¹⁴ (tolesnė sukurto finansinio produkto apyvarta).

Vertinant finansinių sandorių mokesčio objekto sąvoką, svarbu pažymėti ir tai, kad Komisijos siūlomuose finansinių sandorių mokesčio projektuose finansinių sandorių mokesčio objektas apibrėžiamas ne tik apibūdinant veiksmus su finansinėmis priemonėmis, bet ir pačių finansinių priemonių sąvoką, nes, vadovaujantis 2011 m. ir 2013 m. Komisijos projektų 2 straipsnio 2 dalimi, finansiniai yra laikomi tik tokie sandoriai ir ūkinės operacijos, kurios vykdomos su finansinėmis priemonėmis. Komisijos siūlomų finansinių sandorių mokesčio direktyvų projektuose finansinės priemonės, patenkančios į mokesčio objekto taikymo sritį, apibrėžiamos naudojant blanketines normas, nukreipiančias į plačiai taikomus ES teisės aktus, kuriuose pateiktos aiškios, visapusiškos ir pripažintos finansinių priemonių apibrėžtys – ypač paminėtina Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. direktyva Nr. 2004/39/EB¹⁵ (toliau – MiFID), kurios C priede yra pateiktas išsamus ir plačiai pripažįstamas finansinių priemonių sąvokų sąrašas. Finansinėmis priemonėmis yra laikomi bet kokie perleidžiami vertybiniai popieriai, pinigų rinkos priemonės (išskyrus pačias atsiskaitymo priemones), kolektyvinio investavimo subjektų vienetai, bet kokie *hedge* klasės susitarimai dėl valiutų kursų ir palūkanų normų, žaliavų ir prekių kainų pasikeitimais (įvairūs finansinio draudimo sandoriai), už kuriuos atsiskaitoma tiek mainais, tiek pinigais, bet kokios išvestinės priemonės, kuriomis perduodama kredito rizika (*securities*), finansiniai susitarimai dėl skirtumų, *futures* klasės draudimo sandoriai dėl klimato, infliacijos

¹² Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

¹³ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM(2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/7/EB.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. direktyva Nr. 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą Nr. 93/22/EEB. *OJ L* 145, 30.4.2004, p. 1.

pasikeitimu, įsipareigojimų nevykdymu ir pan. Vadovaujantis Komisijos projektų 2 straipsnio 1 dalies 3 punktu ir 2 straipsnio 1 dalies 7 punktu, finansinėmis priemonėmis taip pat yra laikomi ir struktūrizuoti produktai – vertybiniai popieriai, kuriais galima prekiauti, arba kitos finansinės priemonės, apibūdintos Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos Nr. 2006/48/EB¹⁶ (toliau – Direktyva Nr. 2006/48/EB) 4 straipsnio 36 dalyje – finansinės priemonės, siūlomos pakeitimo vertybiniais popieriais būdu (*securities*). Sistemškai aiškinant projekto 2 straipsnio 1 dalies 7 punktą ir Direktyvos Nr. 2006/48/EB 4 straipsnio 38 dalį, matyti, kad finansinių sandorių mokesčio objektas apima ir finansines priemones, išleistas naudojant sintetinį pakeitimo vertybiniais popieriais metodą – tam tikrą finansinę riziką perleidžiant per išvestinius dirbtinai sukurtus vertybinius popierius, kurie tiesiogiai nesuteikia nuosavybės teisės į pirminius finansinius produktus, kurių finansinė rizika yra perleidžiama. Sintetinio pakeitimo vertybiniais popieriais metodu pirminiai finansiniai produktai (tai gali būti kredito sutartys, hipotekos sutartys, tam tikri vertybiniai popieriai, valiutos ir kt.), lieka juos valdančios kredito įstaigos nuosavybė, tačiau rinkos dalyviams perleidžiami išvestiniai ir dirbtinai sukurti vertybiniai popieriai, kurių perleidimas nėra susijęs su pirminių finansinių produktų sandoriais.

Kaip matyti iš finansinių sandorių objekto analizės, Komisija finansinių sandorių mokesčio objektą apibrėžia dviem elementais – finansinio sandorio ir finansinės priemonės sąvoka. Vadovaujantis 2011 m. Komisijos projekto 4 straipsnio 1 dalimi (2013 m. Komisijos projekto 5 str. 1 d.) finansinių sandorių mokesčiu nebūtų apmokestinami sandoriai su investicinėmis priemonėmis, kurios nepatenka į projekto ir MiFID direktyvose pateikiamą finansinių priemonių apibrėžimą. Kaip matyti iš Komisijos siūlomų projektų aiškinamųjų raštų, įstatymų leidėjas pasitiki teisės aktuose pateikto finansinių priemonių sąrašo išsamumu ir daro prielaidą, kad toks teisės aktuose pateiktas finansinių priemonių apibrėžimas yra pakankamas užtikrinti siekiamą finansinių sandorių apmokestinimą¹⁷.

Analizuojant finansinių sandorių mokesčio kritikų argumentus, susijusius su galimybe vengti mokesčio išleidžiant vis naujus finansinius produktus, kurie nepatektų į mokesčio objekto apibrėžimą, kartu į mokesčio veikimo sritį, matyti, kad Komisijos pasirinkta dviguba finansinių sandorių objekto apibrėžimo konstrukcija neįtvirtinant konkretaus finansinių priemonių sąrašo, bet įtvirtinant pagrindinius bet kokių finansinių priemonių ir su jomis susijusių sandorių požymius, kuriuos atitinkantys produktai būtų apmokestinami finansinių sandorių mokesčiu, yra pakankamai efektyvus ir išsamus – galimybių dirbtinai sukurti naują finansinį produktą, kuris nepatektų į mokesčio veikimo sritį, nelieka: į mokesčio veikimo sritį patenka tiek pats naujų finansinių produktų kūrimo (išleidimo) procesas, tiek vėlesni sandoriai su naujai sukurtais (išleistais) finansiniais produktais. Mokesčio objektu bus kiekvienas finansinis produktas, su kuriuo bus įmanoma atlikti Komisijos projektuose apibūdintus finansinius sandorius. Šiuo atveju vienintelė galimybė išvengti finansinių sandorių mokesčio sukuriant naujus produktus yra susijusi ne su galimybe sukurti naują finansinę priemonę, nepatenkančią į mokesčio objekto apibrėžimą, o su galimybe sukurti tokią finansinę priemonę, kurios apyvartai nereikėtų sandorių registracijos ir sandorių apskaitos: pavyzdžiui, tam tikrą teisę į finansines priemones patvirtinantys pareikštinio pobūdžio vertybiniai popieriai (elektroniniai nuosavybės sertifikatai), kurių turėtojas iš pagrindines finansines priemones valdančio subjekto bet kada galėtų pareikalauti perleisti jam priklausančias teises į pagrindinę finansinę priemonę. Tokiu atveju sandoriai su pareikštinio pobūdžio išvestiniais vertybiniais popieriais (elektroniniais nuosavybės sertifikatais) iš esmės būtų neregistruojami ir sandoriai su šiomis priemonėmis negalėtų būti apmokestinami finansinių sandorių mokesčiu, tačiau, kaip minėta, toks mokesčio vengimas nėra susijęs su finansinių sandorių mokesčio objekto apibrėžimo

¹⁶ Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos 2006 m. birželio 14 d. direktyva Nr. 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo. *OJL* 177, 30.6.2006, p. 1–200.

¹⁷ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

trūkumais – tiek pareikštinio pobūdžio išvestinių vertybinių popierių kūrimas, tiek sandoriai su jais vienareikšmiškai patektų į finansinių sandorių mokesčio veikimo sritį, tačiau jų apmokestinimas būtų apsunkintas dėl galimybės vengti šių sandorių registracijos. Toks veiklos modelis šiuo atveju atitiktų ne mokesčio vengimo, bet mokesčio slėpimo ir sukčiavimo požymius, todėl tokiuose sandoriuose dalyvaujantiems rinkos dalyviams tektų prisiimti didelę ir, atsižvelgiant į tokių sandorių pelningumą, neproporcingą neigiamą teisinę riziką, susijusią ne tik su mokesčių teisės aktų pažeidimais, mokestine teisine atsakomybe, bet ir su baudžiamąja teisine atsakomybe ir su civilinių sandorių negaliojimu susijusią riziką.

Vis dėlto, nors Komisijos pasirinktas finansinių priemonių sąvokos dvigubas apibrėžimas ir užtikrina tinkamą mokesčio veikimą, ir toks Europos Komisijos pasirinktas finansinių priemonių sąvokos apibrėžimas per blanketines normas bendrosios teisinės technikos požiūriu vertintinas teigiamai, nes į finansinių sandorių mokesčio reglamentavimą inkorporuojami kiti su finansų sektoriumi glaudžiai susiję teisės aktai, kurie yra visuotinai pripažįstami ir plačiai taikomi reguliuojant finansų rinkas, taip pat tokiu būdu yra užkertamas kelias koegzistuoti kelioms skirtingoms sąvokoms – tai leidžia užtikrinti finansų rinkų reguliavimo aiškumą. Vis dėlto, vertinant Komisijos pasirinktą mokesčio objekto išraišką blanketinėms teisės normoms pagal mokesčių teisę, manytina, kad toks pasirinktas teisinio reguliavimo modelis sudaro prielaidas spartesnei mokestinio reguliavimo taisyklių kaitai, o tai vertintina neigiamai teisinio stabilumo ir teisinių lūkesčių požiūriu – šiuo atveju keičiant MiFID direktyvą (pavyzdžiui, paskutiniaisiais MiFID pakeitimais (MiFID II)¹⁸ finansinių priemonių sąrašas buvo papildytas, finansinėms priemonėms priskiriant ir apyvartinius taršos leidimus), o tiksliau tik papildant ar pakeičiant jos prieduose pateiktą finansinių priemonių sąrašą, būtų keičiamas ir finansinių sandorių mokesčio objektas. Dėl šios priežasties manytina, kad MiFID ir kitų finansų sektoriaus reguliavimą nustatančių direktyvų, priskiriamų prie paslaugų rinkos liberalizavimo srities (SESV¹⁹ 3 skyrius), keitimas taps itin komplikuotas, nes paslaugų rinkos suderinimą nustatančios direktyvos, paprastai keičiamos pagal įprastinę teisėkūros procedūrą, tampa tiesiogiai susietos su Europos Sąjungos netiesioginių mokesčių sritimi (SESV 113 str.), tai, be abejojimo, apsunkins tolesnį finansų rinkų reguliavimą, nes bet koks finansų rinkų reguliavimo pasikeitimas bus siejamas su galimu netiesioginių mokesčių taisyklių keitimu, tam reikės sudėtingesnės specialiosios teisėkūros procedūros²⁰.

2. Finansinių sandorių mokesčio jurisdikcijos nustatymo taisyklių analizė

Antrasis, labai svarbus finansinių sandorių mokesčio kritikų argumentas, susijęs su teisinio finansinių sandorių mokesčio mechanizmo kritika, yra būtent būsimo mokesčio galimas neefektyvumas dėl itin globalaus finansinių sandorių pobūdžio ir galimybės lengvai perkelti apmokestinamą veiklą į jurisdikcijas, kur tokio mokesčio nėra arba jis būtų gerokai mažesnis. Šis argumentas remiasi hipoteze, kad finansiniai sandoriai yra visiškai globalūs ir lengvai gali būti perkelti iš vienos jurisdikcijos į kitą, dėl to beveik nepatiriant jokių neigiamų padarinių. Kaip teigia šią idėją remiantys mokslininkai, finansinių sandorių mokestis, kad ir koks jis būtų, nebus efektyvus – finansiniai sandoriai nesunkiai bus perkelti į jurisdikcijas, kur nėra finansinių sandorių mokesčio. Tokiu būdu finansinių sandorių mokesčio sistema nefunkcionuos taip, kaip yra nurodoma teoriniuose modeliuose. Dėl šios priežasties finansinių sandorių mokestis galėtų būti įmanomas tik jeigu tokį mokestį įvestų visos pasaulio jurisdikcijos vienu metu, tačiau, kaip teigia finansinių sandorių mokestį kritikuojantys mokslininkai, tai yra faktiškai neįmanoma²¹.

¹⁸ Europos Sąjungos Parlamento ir Tarybos 2014 m. gegužės 15 d. direktyva Nr. 2014/65/EU dėl finansinių priemonių rinkų, kuria iš dalies keičiamos direktyva 2002/92/EB ir direktyva 2011/61/ES. *OJ L* 173, 12.6.2014, p. 349–496.

¹⁹ *Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo* III skyrius. *OL* 2010 C 83, p. 47.

²⁰ *Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo* 113 straipsnis *OL* 2010 C 83, p. 47.

²¹ MANNARO, K.; MARCHESI, M.; SETZU, A. Using an artificial financial market for assessing the impact of Tobin-like transaction taxes. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 2008, t. 67, p. 445–462.

Prieš tai nurodytas argumentas grindžiamas istoriniu Švedijos finansinių sandorių mokesčio, pasibaigusio visišku fiasko, pavyzdžiu²². Švedijos finansinių transakcijų mokestis buvo skirtas akcijų ir išvestinių vertybinių popierių rinkai. Buvo nustatytas 0,5 proc. tarifo mokestis už kiekvieną akcijų pirkimo ir pardavimo sandorį. Akcijų pardavimas ir vėlesnis jų atpirkimas lėmė 1 proc. mokesčio tarifo taikymą visai operacijai (REPO sandoriams). 1986 m. šis tarifas padvigubintas. 1989 m. papildomai įvestas 0,002 proc. mokesčio tarifas fiksuoto pajamingumo išvestinėms finansinėms priemonėms, kurios buvo išleidžiamos ne ilgesniam laikotarpiui kaip 90 dienų. Obligacijoms, kurių išleidimo terminas buvo 5 metai ir daugiau, buvo nustatytas 0,03 proc. mokesčio tarifas. 1990 m. Švedijoje buvo panaikintas mokestis fiksuoto pajamingumo finansinėms priemonėms, o 1991 m. galutinai panaikinti visi mokesčiai, susiję su vertybinių popierių apyvarta. Finansinių transakcijų mokesčio panaikinimą lėmė tai, kad, įvedus finansinių transakcijų mokestį, Švedijoje mokestinių pajamų padidėjimas buvo nuviliamai mažas – vietoje laukto 15 000 milijonų Švedijos kronų mokestinio efekto per metus, pirmaisiais metais nesurinkta daugiau nei 80 milijonų Švedijos kronų, o vidutinės metinės mokestinės pajamos iš šio mokesčio buvo tik apie 50 milijonų Švedijos kronų. Mokesčio įvedimas drastiškai sumažino finansinių sandorių kiekį rinkoje, dėl to smarkiai sumažėjo Švedijos mokestinės pajamos, surenkamos iš pajamų ir kapitalo mokesčių, – 1988 m. nuostolis iš šių mokestinių pajamų sudarė 4 000 milijonų Švedijos kronų. Be to, įvedus transakcijų mokestį, krito įmonių akcijų vertė – skaičiuojama, kad bendras akcijų vertės kritimas sudarė apie 9 proc. visos akcijų vertės. Finansinių transakcijų mokestis pabrangino vyriausybės skolinimąsi (nes padidėjo išleidžiamų obligacijų kaina). Finansinių transakcijų mokestis lėmė ir tai, kad akcijų sandoriai persikėlė į kitas jurisdikcijas, kuriose panašios finansinės operacijos nebuvo apmokestinamos. 1986 m. 60 proc. visos Švedijos akcijų rinkos sandorių persikėlė į Londoną, 30 proc. visos Švedijos akcijų rinkos persikėlė į ofšorines jurisdikcijas. Dar didesnę neigiamą poveikį finansinių sandorių mokestis padarė Švedijos išvestinių finansinių priemonių rinkai – obligacijų prekyba Švedijoje smuko 85 proc., ateities sandorių (*futures*) rinka išnyko apskritai. 1991 m. panaikinus šį mokestį prekybos apimtis netruko atsinaujinti ir vėliau stabiliai nuolat didėjo²³.

Taigi, atsižvelgiant į nurodytą finansinių sandorių mokesčio sistemos kritiką, reikia pažymėti, kad pagrindinė problema, kurią kelia finansinių sandorių mokesčiui oponuojantys mokslininkai, yra galimybė lengvai perkelti finansinių sandorių vykdymo vietą iš vienos jurisdikcijos į kitą ir šitaip išvengti šio mokesčio. Šiuo atveju finansinių sandorių perkėlimo galimybė visiškai nepriklauso nuo to, kokio pobūdžio finansiniai sandoriai apmokestinami: pats sandorio pobūdis (ar tai bus pirkimas ir pardavimas, ar apsikeitimo sandoris (*swap*), ar skolinimas) nedaro jokios įtakos galimybei keisti sandorio vykdymo vietą, nes fizinis šalių dalyvavimas nėra būtinas, sandoriui visiškai pakanka apsikeisti elektroniniais duomenimis ir padaryti atitinkamus įrašus elektroniniame registre. Galimybei keisti sandorio vietą nedaro įtakos ir tai, kokios finansinės priemonės patenka į mokesčio sritį: šiuo metu materialiuji finansinių priemonių iš esmės nelikę, absoliuti dauguma finansinių priemonių yra nematerialiosios, jų apskaita tvarkoma elektroniniu būdu, todėl iš esmės nėra jokių veiksmų, susijusių su finansinių priemonių pobūdžiu, kurie galėtų užkirsti kelią perkelti finansinius sandorius iš vienos jurisdikcijos į kitą²⁴.

Analizuojant Komisijos siūlomus finansinių sandorių mokesčio projektus, matyti, kad 2011 m. Komisijos projekte siūlomas apmokestinimo modelis yra grįstas taikomu įsisteigimo vietos principu – finansinių sandorių mokestis taikomas tik toms finansų įstaigoms, kurios įsisteigusios valstybėse narėse,

²² WROBLEL, G. M. *Financial transaction taxes: international experience and lessons for Canada* [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://dsp-psd.tpsgc.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp419-e.htm>>.

²³ UMLAUF, S. R. Transaction Taxes and the Behavior of the Swedish Stock Market. *Journal of Financial Economics*, 1993, t. 33, p. 227–240.

²⁴ MASCIANDARO, D.; PASSARELLI, F. The financial transaction tax: a political economy view. *Intereconomics: review of European economic policy*, 2012, t. 47, p. 96–99.

kur yra taikomas finansinių sandorių mokestis. Įsisteigimo vietos principas įtvirtintas 2011 m. Komisijos projekto 3 straipsnyje, jame nustatomos išsamios taisyklės, kuriomis vadovaujantis gali būti nustatoma finansų įstaigos įsisteigimo vieta. Vadovaujantis 2011 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalimi, finansų įstaiga laikoma įsteigta valstybės narės teritorijoje, jeigu atitinka bet kurį iš toliau nurodytų kriterijų: finansų įstaiga valstybėje narėje vykdo veiklą, kuriai reikalingas tos valstybės kompetingos institucijos leidimas (a punktas); toje valstybėje registruota finansų įstaigos buveinė arba nuolatinis adresas, arba nuolatinė gyvenamoji vieta (b ir c punktai); finansų įstaiga valstybėje narėje turi filialą, per kurį vykdo apmokestinamuosius sandorius (d punktas); ji yra finansinio sandorio su kita finansų įstaiga, įsisteigusia valstybėje narėje, šalis arba finansinio sandorio ne su finansų įstaiga, įsisteigusia valstybėje narėje, šalis, veikianti savo arba kito subjekto sąskaita, arba sandorio šalies vardu (vykdanti finansų maklerio veiklą). Lyginant 2011 m. Komisijos projekte pateiktus įsisteigimo kriterijus, taikytinus finansų įstaigoms, matyti, kad kokybiškai tai yra kur kas sudėtingesnė ir platesnė sąvoka nei tradicinis OECD modelinėje dvigubo apmokestinimo išvengimo konvencijoje pateikiamas rezidavimo sąvokos apibrėžimas²⁵. Vadovaujantis 2011 m. Komisijos projekto 3 straipsnio nuostatomis, tam, kad finansų įstaiga būtų laikoma įsisteigusia finansinių sandorių mokesčio taikymo jurisdikcijoje, jai nėra būtina tiesiogiai vykdyti veiklą ar turėti buveinę arba filialą valstybėje narėje. Finansų įstaigai užtenka dalyvauti apmokestinamajame sandoryje, jeigu bent viena sandorio šalis (nebūtinai finansų įstaiga) yra laikoma įsisteigusia mokesčio taikymo jurisdikcijoje. Tai visiškai nauja ir iki šiol plačiai nenaudota jurisdikcijos nustatymo taisyklė, skirta būtent užtikrinti finansinių sandorių mokesčio mokėjimą. Finansų įstaigai, siekiančiai perkelti savo veiklą į jurisdikcijas, kur finansinių sandorių mokestis nebūtų taikomas, neužtenka formaliai pakeisti buveinę ar fiziškai perkelti operacijas vykdančius padalinius – šiuo atveju kartu su finansų įstaiga turėtų persikelti ir visi finansų įstaigos klientai, o tai yra praktiškai neįmanoma. Minėta įsisteigimo vietą nustatanti taisyklė yra pagrįsta ekonomine finansų įstaigų ir finansų rinkų analizę – finansų įstaigos koncentruoja savo veiklą ten, kur yra didžiausia finansų įstaigų klientų masė, t. y. finansų įstaigos seka paskui savo klientą, o ne atvirksčiai. Dėl to finansų įstaigoms dirbtinai keisti savo veiklos vietą nėra paprasta. Ir net dėl mokesčio vengimo tikslų finansų įstaigoms pakeitus savo veiklos vykdymo vietą, abejotina, ar paskui finansų įstaigas sektų ir jų klientai (kita finansinių sandorių šalis).

2013 m. Komisijos projekte mokesčio jurisdikcijos nustatymo taisyklės buvo dar labiau patobulintos ir išplėstos, siekiant užkirsti kelią labiau teorinei nei praktinei galimybei vengti mokesčio perkeliant tiek finansų įstaigos, tiek finansų įstaigos klientų veiklą į kitas jurisdikcijas: 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalis buvo papildyta kokybiškai nauju g punktu, kuris įsisteigimo valstybėje narėje išplėtė statusą ir susiejo su finansinių priemonių išleidimo vieta. Vadovaujantis 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punktu, finansų įstaiga bus laikoma įsisteigusi apmokestinamoje jurisdikcijoje net ir tuo atveju, jeigu ji sudarys finansinį sandorį dėl finansinio produkto, išleisto apmokestinamoje jurisdikcijoje. Fizinė ir faktinė sandorio vykdymo vieta, registracijos, buveinės vieta šiuo atveju visiškai nėra svarbi. Paminėtina, kad 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punktas jokiū būdu neturėtų būti absoliutinamas ir suprantamas kaip taikomas visais atvejais ir visoms finansinėms priemonėms – pagal turinį tai yra antivengiminė norma ir pagrindinė jos paskirtis užkirsti kelią organizuotoms prekybos finansinėmis priemonėmis platformoms dirbtinai (vien mokesčių tikslais) perkelti savo veiklą į kitas jurisdikcijas. Minėta nuostata netaikoma išvestiniams finansiniams produktams (MiFID direktyvos C skirsnio 4–10 punktai), jeigu jais neprekiuojama organizuotoje platformoje.

²⁵ OECD Model tax convention on income and on capital: 2014 m. versija [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-2014_mtc_cond-2014-en#page496>.

Lyginant 2011 m. Komisijos projektą su 2013 m. Komisijos projektu, reikia pažymėti ir tai, kad kovai su jurisdikcijos keitimu mokesčių vengimo tikslais naujasis projektas buvo papildytas labai svarbiu 14 straipsniu, kurio paskirtis eliminuoti organizuotų prekybos platformų ir depozitoriumo funkcijas vykdančių finansų įstaigų galimybes mokesčiais tikslais kurti veidrodines prekybos finansinėms priemonėms rinkas už finansinių sandorių mokesčio veikimo ribų. Pavyzdžiui, vadovaujantis 2011 m. projektu, mokesčio būtų galima išvengti, jeigu tam tikra pakankamai didelė elektroninė prekybos finansinėms priemonėms platforma, kartu vykdanči ir depozitoriumo funkciją ir kuria naudojasi pakankamai daug rinkos dalyvių, ne finansinių sandorių mokesčio veikimo jurisdikcijoje sukurtų naują, veidrodinę prekybos sistemą dvyne, kuri būtų identiška esamai ir į mokesčio veikimo zoną patenkančiai prekybos sistemai, tačiau joje būtų prekiaujama ne finansinėms priemonėms tiesiogiai, o veidrodinėms finansinėms priemonėms, jų turėtoji suteikiančiomis teisę į pagrindinėje prekybos sistemoje apskaitomas finansų priemones. Šiuo atveju sandoriai pagrindinėje prekybos sistemoje nebūtų fiksuojami, nes tol, kol tam tikra finansinė priemonė nebūtų perkeliama už išorinės prekybos sistemos ribas arba perkeliama į kitą prekybos sistemą, nuosavybės teisių į konkrečią finansinę priemonę registracija nėra reikalinga – užtenka prekybos platformos įsipareigojimo nuosavybės teise perregistruoti pagal sertifikato (veidrodinės finansinės priemonės) savininko pareikalavimą. Siekiant išvengti mokesčio taikymo, tiek pačios veidrodinės finansinės priemonės galėtų būti leidžiamos, tiek jomis prekiaujama jurisdikcijose, kuriose finansinių sandorių mokestis nėra taikomas. Vadovaujantis 2013 m. Komisijos projekto 14 straipsnio nuostatomis, aprašyta hipotetinė mokesčio vengimo schema, pagrįsta dirbtiniu naujų finansinių priemonių leidimu ir prekyba rinkose, kuriose finansinių sandorių mokestis nėra taikomas, tampa neįmanoma, nes visos panašios į aprašytąsias finansinės priemonės (depozitoriumo pakvitavimai, išvestiniai nuosavybės teisės vertybiniai popieriai ir kt.), išleistos kitose jurisdikcijose vengiant mokesčių, yra laikomos išleistomis valstybėje narėje, kurioje taikomas finansinių sandorių mokestis – tada minėtomis finansinėms priemonėms prekiaujantys rinkos subjektai automatiškai būtų laikomi finansinių sandorių mokesčio mokėtojais pagal 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punktą.

Apibendrinant 2011 m. ir 2013 m. Komisijos projektuose siūlomą reglamentavimą, darytina išvada, kad finansinių sandorių mokesčio mokėjimas yra susietas ne su faktine sandorio vykdymo vieta, bet su subjektų, dalyvaujančių sandoryje, veiklos vykdymo vieta (įsisteigimo principas) ir su vertybinių popierių išleidimo vieta (išleidimo vietos principas), t. y. mokesčio jurisdikcijos taisyklės apibrėžtos naudojant dvigubą jurisdikciją nustatančių principų taikymą, tai iš esmės pašalina bet kokias galimybes mokesčio vengimo tikslais formaliai perkelti finansinę veiklą ar sandorius į kitas jurisdikcijas, nes dėl dvigubo jurisdikciją nustatančių principų taikymo nebeužtenka perkelti dalies sandorio elementų į kitas jurisdikcijas – turi būti perkelti visi sandorio elementai (visos sandorio šalys, sandorio dalykas, faktinė sandorio vykdymo vieta).

Tai, kad Komisijos siūlomi finansinių sandorių mokesčio projektai ir Komisijos kuriama mokesčio sistema yra pakankamai apsaugota nuo mokesčio vengimo perkeliant veiklą į kitas jurisdikcijas ne tik teoriškai, bet ir praktiniu požiūriu, labai gerai pagrindžia ir įrodo 2014 m. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 30 d. sprendimu byloje C-2009-13²⁶ išnagrinėtas ginčas tarp Jungtinės Karalystės ir Europos Sąjungos Tarybos dėl 2013 m. sausio 22 d. Tarybos sprendimo 2013/52/ES, kuriuo leidžiamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje²⁷ (toliau – Sprendimas dėl bendradarbiavimo). Jungtinė Karalystė kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su ieškiniu pagal SESV 263 straipsnį dėl minėto Europos Tarybos sprendimo panaikinimo dėl to,

²⁶ Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje Nr. C-209/13. *OJ C* 194, p. 6.

²⁷ Europos Sąjungos Taryba. 2013 m. sausio 22 d. Tarybos sprendimas Nr. 2013/52/ES, kuriuo leidžiamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje. *OL L* 22, 2013 1 25, p. 11–12.

kad, Jungtinės Karalystės nuomone, Sprendimu dėl bendradarbiavimo leidus 11 Europos Sąjungos valstybių taikyti finansinių sandorių mokesčių, kurio pagrindiniai principai įtvirtinti Komisijos 2013 m. mokesčio projekte, į finansinių sandorių mokesčio veikimo sritį pateks ir Jungtinės Karalystės finansų įstaigos, nors ir vykdančios veiklą Jungtinėje Karalystėje, tačiau prekiaujančios finansinėmis priemonėmis, laikomomis išleistomis mokesčių įsivedančiose valstybėse narėse²⁸ pagal 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punktą. Nors Europos Sąjungos Teisingumo Teismas ginčo nenagrinėjo iš esmės ir ginčijamą Europos Tarybos sprendimą paliko galioti apsiribojęs formaliu procedūrinio pažeidimų tyrimu, vien pats tokio pobūdžio ginčas ir Jungtinės Karalystės ieškinio argumentai tik patvirtina faktą, kad nei formalus veiklos perkėlimas, nei faktinis veiklos vykdymas kitose jurisdikcijose, neleis išvengti faktinio apmokestinimo finansinių sandorių mokesčiu. Žinoma, Jungtinės Karalystės iškeltas klausimas dėl galbūt per daug plačios mokesčio jurisdikcijos šiuo atveju yra tikrai aktualus, tačiau tai labiau politinis, o ne teisinis klausimas dėl kiekvienos iš valstybių taikomos jos finansinių rinkų dalyvių apsaugos, kurio kilimas tik patvirtina faktą, kad Europos Komisijos siūlomas finansinių sandorių mokesčio projektas ir pati mokesčio veikimo sistema yra gerai apsaugota nuo galimybių vengti mokesčio keičiant jurisdikcijas, o kartu įrodo mokesčio priešingų argumentų dėl būsimo mokesčio neefektyvumo nepagrįstumą.

Pabaigoje pažymėtina ir tai, kad Jungtinės Karalystės iškeltas klausimas dėl pernelyg plačios mokesčio jurisdikcijos šiuo atveju yra aktualus ir nacionaliniu mastu, nes Europos Komisijai finansinių sandorių mokesčio jurisdikciją susiejus tiek su išleidimo vietos principu, tiek su įsisteigimo vietos principu, Lietuvoje veikiantys finansinių sandorių rinkos subjektai, neatsižvelgiant į tai, kad Lietuva nėra glaudesnio bendradarbiavimo dėl finansinių sandorių mokesčio dalyvė ir artimiausiu metu neplanuoja įsivesti finansinių sandorių mokesčio, gali patekti į mokesčio taikymo jurisdikciją: vadovaujantis įsisteigimo vietos principu, Lietuvoje veikiantys finansinių sandorių rinkos subjektai būtų laikomi įsisteigę apmokestinamosiose jurisdikcijose, jeigu jie dalyvaus finansiniuose sandoriuose dėl finansinio produkto, išleisto apmokestinamoje jurisdikcijoje (2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punktas). Šiuo atveju dėl pernelyg plačių mokesčio jurisdikcijos nustatymo taisyklių, kaip pažymi finansinių sandorių mokesčio kritikai, gali kilti paties finansinių sandorių mokesčio teisėtumo problema – naujas mokestis nustatytas galimai viršijant SESV 113 straipsnio tikslus ir galimai nesilaikant Europos Sąjungos teisės subsidiarumo principo reikalavimo, nes finansinių sandorių mokesčiai yra kokybiškai naujas mokestis ir šiuo atveju tai nėra Europos Sąjungoje galiojančio teisinio reglamentavimo suvienodinimas, taip pat naujas mokestis nustatomas neatsižvelgiant į finansinių sandorių mokesčio projekte nedalyvaujančių valstybių valią ir interesus²⁹, nes net ir finansinių sandorių mokesčio projekte nedalyvaujančių valstybių mokesčių mokėtojai, vadovaujantis 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punkto nuostatomis, patenka į finansinių sandorių mokesčio jurisdikciją ir *de facto* tampa mokesčio mokėtojais. Vis dėlto, buvo minėta, 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punkto nuostatos neturėtų būti suabsoliutintos ir turėtų būti vertinamos tik kaip antivengiminė norma, kuri taikoma tik kai tai būtina užkirsti kelią vengti mokesčio, formaliai pasinaudojant įsisteigimo vietos keitimu.

²⁸ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2013\)0071_/com_com\(2013\)0071_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2013)0071_/com_com(2013)0071_lt.pdf)>.

²⁹ SOONE, A. Does Commission Proposed Financial Transaction Tax Comply with European Union Law? *Juridica International*, 2013, t. 20, p. 188–196.

Išvados

1. 2011 m. ir 2013 m. Komisijos finansinių sandorių mokesčio projektuose finansinių sandorių mokesčio objekto apibrėžimas yra suformuluotas pasitelkus du savarankiškus finansinio sandorio elementus: finansinės operacijos ir finansinės priemonės (finansinio sandorio dalyko) sąvoką. Komisijos pasirinkta dviguba finansinių sandorių objekto apibrėžimo konstrukcija neįtvirtinant konkretaus finansinių priemonių sąrašo, bet įtvirtinant pagrindinius bet kokių finansinių priemonių ir su jomis susijusių finansinių operacijų požymius, kuriuos atitinkantys produktai būtų apmokestinti finansinių sandorių mokesčiu, yra pakankamai efektyvus ir išsamus – finansinių sandorių mokesčio sistema yra gerai apsaugota nuo mokesčio vengimo dirbtinai kuriant vis naujas finansinių sandorių formas, nepatenkančias į mokesčio veikimo sritį. Finansinių sandorių mokesčio objektas apima tiek patį naujų finansinių produktų kūrimo (išleidimo) procesą, tiek vėlesnes finansines operacijas su naujai sukurtais (išleistais) finansiniais produktais.
2. 2011 m. ir 2013 m. Komisijos finansinių sandorių mokesčio projektuose pateikiamas finansinių sandorių mokesčio objekto apibrėžimas per MiFID ir kitų finansines paslaugas reglamentuojančių direktyvų blanketines normas remiantis bendrąja teisine technika vertintinas teigiamai, nes į finansinių sandorių mokesčio reglamentavimą yra inkorporuojami kiti su finansų sektoriumi glaudžiai susiję teisės aktai, kurie yra visuotinai pripažįstami ir plačiai taikomi reguliuojant finansų rinkas, tačiau toks pasirinktas reguliavimo modelis kartu apsunkina finansinių paslaugų rinkos teisinį reguliavimą, nes vėlesni finansines paslaugas reglamentuojančių direktyvų pakeitimai bus susieti su galimu Europos Sąjungos netiesioginių mokesčių taisyklių keitimu, keičiant ir paslaugų direktyvas reikės sudėtingesnės specialiosios mokesčių teisės aktams taikomos teisėkūros procedūros.
3. 2011 m. ir 2013 m. Komisijos finansinių sandorių mokesčio projektuose finansinių sandorių mokesčio taikymo jurisdikcija yra susijusi ne tik su faktine sandorio vykdymo vieta, bet ir su subjektų, dalyvaujančių finansiniame sandoryje, veiklos vykdymo vieta (įsisteigimo principas), taip pat su finansinių priemonių išleidimo vieta (išleidimo vietos principas). Tokiu būdu finansinių sandorių mokesčio jurisdikcijos taisyklės apibrėžtos naudojant dvigubą jurisdikciją nustatančių principų taikymą, tai iš esmės pašalina bet kokias galimybes mokesčio vengimo tikslais formaliai perkelti finansinę veiklą ar sandorius į kitas jurisdikcijas, nes dėl dvigubo jurisdikciją nustatančių principų taikymo nebeužtenka perkelti dalies sandorio elementų į kitas jurisdikcijas – į šias jurisdikcijas turi būti perkelti visi sandorio elementai (visos sandorio šalys, sandorio dalykas, faktinė sandorio vykdymo vieta). Tai visiškai nauja ir iki šiol plačiai nenaudota jurisdikcijos nustatymo konstrukcija, skirta būtent užtikrinti finansinių sandorių mokesčio mokėjimą.
4. Europos Komisijai finansinių sandorių mokesčio jurisdikciją susiejus tiek su išleidimo vietos principu, tiek su įsisteigimo vietos principu, gali kilti finansinių sandorių mokesčio teisėtumo problema – naujas mokeskis nustatytas galimai nesilaikant Europos Sąjungos teisės subsidiarumo principo reikalavimo, taip pat neatsižvelgiant į finansinių sandorių mokesčio projekte nedalyvaujančių valstybių valią ir interesus, nes net ir finansinių sandorių mokesčio projekte nedalyvaujančių valstybių mokesčių mokėtojai, vadovaujantis 2013 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punkto nuostatomis, gali patekti į finansinių sandorių mokesčio jurisdikciją ir *de facto* tapti mokesčio mokėtojais.

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Europos Sąjungos Parlamentas ir Taryba. 2004 m. balandžio 21 d. direktyva Nr. 2004/39/EB dėl finansinių priemonių rinkų, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 85/611/EEB, 93/6/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 2000/12/EB bei panaikinanti Tarybos direktyvą Nr. 93/22/EEB. *OJ L* 145, 30.4.2004, p. 1.

2. Europos Sąjungos Parlamentas ir Taryba, 2006 m. birželio 14 d. direktyva Nr. 2006/48/EB dėl kredito įstaigų veiklos pradėjimo ir vykdymo. *OJ L* 177, 30.6.2006, p. 1–200.
3. Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM(2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/7/EB.
4. Europos Sąjungos Taryba. 2013 m. sausio 22 d. Tarybos sprendimas Nr. 2013/52/ES, kuriuo leidžiamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje. *OL L* 22, p. 11.
5. Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.
6. OECD Model tax convention on income and on capital: 2014 [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-2014_mtc_cond-2014-en#page496>.
7. Europos Sąjungos Parlamentas ir Taryba. 2014 m. gegužės 15 d. direktyva Nr. 2014/65/EU dėl finansinių priemonių rinkų, kuria iš dalies keičiamos direktyva 2002/92/EB ir direktyva 2011/61/ES. *OJ L* 173, 12.6.2014, p. 349–496.
8. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. *OL* 2010 C 83.

Specialioji literatūra

9. BALTAGI, B. H.; LI, D.; LI, Q. Transaction Tax and Stock Market Behavior: Evidence from an Emerging Market. *Empirical Economics*, 2006, t. 31, p. 393–408.
10. BUCKLEY, R. P. Introducing a 0.05% financial transaction tax as an Instrument of global justice and market efficiency. *Asian Journal of International Law*, 2014, Vol. 4, p. 153–167.
11. CAMPBELL, J. Y.; FROOT, K. A. International Experiences with Securities Transaction Taxes. *The Internationalization of Equity Markets*, 1994, p. 277–308.
12. DOVLADBEKOVA, I.; KOLESNIJA, M. Financial Transaction Tax as an instrument for bank sector regulation in the EU. *Economics and Business*, 2014, Vol. 25, p. 48–53.
13. KEEN, M. Rethinking the Taxation of the financial sector. *CESifo Economic Studies*, 2011, Vol. 57, p. 1–24.
14. KENEN, P. B. The Feasibility of Taxing Foreign Exchange Transactions. *The Tobin Tax: Coping with Financial Volatility*, 1996, p. 109–128.
15. KIRCHLER, M.; HUBER, J.; KLEINLERCHER, D. Market microstructure matters when imposing a Tobin tax – Evidence from the lab. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 2011, Vol. 80, p. 586–602.
16. LENDVAI, J.; RACIBORSKI, R.; VOGEL, L. Macroeconomic effects of an equity transaction tax in general-equilibrium model. *Journal of economic dynamics and control*, 2013, Vol. 37, p. 466–482.
17. MASCIANDARO, D.; PASSARELLI, F. The financial transaction tax: a political economy view. *Intereconomics*, 2012, Vol. 47, p. 96–99.
18. MATHESON T. Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence [interaktyvus]. *International Monetary Fund Working Paper* Nr. WP/11/54, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <<https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=24702.0>>.
19. MANNARO, K.; MARCHESI, M.; SETZU, A. Using an artificial financial market for assessing the impact of tobin-like transaction taxes. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 2008, Vol. 67, p. 445–462.
20. MEDELIENĖ, A.; SUDAVIČIUS, B. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2011.
21. PAGE, R. T. Foolish revenge or Shrewd Regulation? Financial Industry Tax law reforms Proposed in the wake of the financial crisis. *Tulane Law Review*, 2011, Vol. 85, p. 191–214.
22. POLLIN, R. A U.S. Financial transaction tax: how Wall Street can pay for its mess. *Economic prospects: New labor forum*, 2012, Vol. 21, p. 96–99.
23. POLLIN, R.; HEINTZ, J. Thoughts on Tax Rates and Revenue Potential for Financial Transaction Tax in U.S. Financial Markets [interaktyvus]. *Political Economy Research Institute*, 2012, t. 2 [žiūrėta 2015 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.peri.umass.edu/fileadmin/pdf/ftt/Pollin--Heintz--Memo_on_FTT_Rates_and_Revenue_Potential_w_references----6-9-12.pdf>.

24. POMERANETS, A. Financial Transaction Taxes: International Experiences, Issues and Feasibility [interaktyvus]. *Bank of Canada review*, 2012 [žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2012/11/boc-review-autumn12-pomeranets.pdf>>.

25. POMERANETS, A.; WEAVER, D. G. Security Transaction Taxes and Market Quality [interaktyvus]. *Bank of Canada Working Paper*, 2011, nr. 2011-26 [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1980185>.

26. ROLL, R. Price Volatility, International Market Links, and Their Implications for Regulatory Policies. *Journal of Financial Services Research*, 1989, Vol. 3, p. 211–246.

27. SAPORTA, V.; KAN, K. The Effects of Stamp Duty on the Level and Volatility of U.K. [interaktyvus]. Equity Prices. *Bank of England Working Paper*, 1997, nr. 71 [interaktyvus. Žiūrėta 2015-02-20]. Prieiga per internetą: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=93656>.

28. SCHAFER, D. Financial transaction tax contributes to more sustainability in financial markets. *Intereconomics*, 2012, Vol. 47, p. 77–81.

29. SCHULMEISTER, S. A general financial transactions tax: strong pros, weak cons. *Intereconomics: review of European economic policy*, 2012, Vol. 47, p. 84–89.

30. SCHWERT, G. W.; SEGUIN, P. J. Securities Transaction Taxes: An Overview of Costs, Benefits and Unresolved Questions. *Financial Analysts Journal*, 1993, Vol. 49 (5), p. 27–35.

31. SHACKELFORD, A. D.; SHAVIRO, D. N.; SLEMRÖDT, J. Taxation and the financial sector. *National tax journal*, 2010, Vol. 63, p. 781–806.

32. SOONE, A. Does Commission Proposed Financial Transaction Tax Comply with European Union Law? *Juridica International*, 2013, Vol. 20, p. 188–196.

33. UMLAUF, S. R. Transaction Taxes and the Behavior of the Swedish Stock Market. *Journal of Financial Economics*, 1993, Vol. 33 (2), p. 227–240.

34. VELLA, J. The Financial Transaction Tax Debate: Some Questionable Claims. *Intereconomics*, 2012, Vol. 47, p. 90–95.

Teismų jurisprudencija

35. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje Nr. C-209/13.

THE ANTI-AVOIDANCE PROTECTION OF EUROPEAN UNION FINANCIAL TRANSACTION TAX

Povilas Gruodis

S u m m a r y

In this Article is analyzed financial transaction tax projects proposed by the European Commission in 2011 and 2013. The article focuses on the proposed regulation of the object and the jurisdiction of the financial transaction tax. The proposed regulation of the financial transaction tax is analyzed concerning possible threats of the new taxation related with tax avoidance. In this article the analysis of the proposed regulation was done reviewing the main arguments of the opponents of the financial transaction tax. The analysis of the proposed financial transaction tax projects leads to conclusion that the chosen regulation of the object of the financial transaction tax when the tax object is defined through two separate elements (financial transaction and financial security) is effective and comprehensive – the new regulation is safe enough against possible cases of tax avoidance. Also the analysis of the proposed financial transaction tax projects leads to conclusion that the proposed regulation of the financial transaction tax jurisdiction is based on the two separate principles (counterparty principle and issuance principle). This new and innovative legal construction fully prevents possible tax avoidance issues related with changing the jurisdiction of the taxable financial activities.

Įteikta 2015 m. kovo 18 d.

Priimta publikuoti 2015 m. birželio 16 d.